

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО ЖУРНАЛИСТИКА И МАСОВА КОМУНИКАЦИЯ
Том 32, 2025

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF JOURNALISM AND MASS COMMUNICATION
Volume 32, 2025

ФАКТОРЪТ “BOOKLASH” ПРИ АМЕРИКАНСКИТЕ КНИГИ ЗА МЛАДЕЖИ: ЧИТАТЕЛСКИЯТ ПРОБЛЕМ НА ИЗДАТЕЛИТЕ

КРЕМЕНА ХРИСТОВА

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по журналистика и масова комуникация*

ORCID: 0009-0003-7383-4225

kremenah@uni-sofia.bg

Kremena Hristova. THE “BOOKLASH” FACTOR IN YOUNG ADULT
BOOKS IN THE UNITED STATES: THE PUBLISHERS’ READER PROBLEM

Abstract: The relevance of the topic of banning and censoring books for young adults in the United States has been confirmed by data from the American Library Association (ALA) and PEN America. According to PEN America’s statistics, book banning cases have increased dramatically between 2021 and 2024, with 10 046 cases recorded in the 2023-2024 school year. This study examines the reasons for these bans, focusing on the specific themes and words that trigger censorship. The main argument in the present study is that in young adult fiction books published in the United States there are taboo themes and words that become the reason for their ostracization by readers. The objectives of the study are: first, to present current definitions of the terms: ‘young adults’, ‘dangerous content’, ‘harmful content’, ‘censorship’, ‘problematic book’, and ‘book banning’; second, to outline the norms for censoring fiction content for young adults in the United States; third, to retrieve data on the danger and harmfulness of young adult books, on censoring and banning them; fourth, to present and analyze examples of young adult fiction books containing taboo topics or words and forth, to outline and summarize publishers’, authors’ and readers’ actions towards young adult fiction containing taboo themes or words. The methods of the study include a review of theoretical sources, statistical analysis, and examples from practice. The conclusion of the study is that the commercial success of books for young adults can be predicted by keywords (taboo

words) before the books are even published. Taboo words are: slave, crazy, silly, scary, plump, Afro-American.

Keywords: booklash, book publishing, dangerous books, taboo themes, taboo word, young adult books

Увод

Актуалността на темата за забраната и цензурата на книги за младежи в САЩ се потвърждава от данните за нарастване на броя на забранените и оспорените книги за младежи в САЩ, оповестявани от Американската библиотечна асоциация и неправителствената организация PEN America. В периода 2021–2024 г. случаите на забрана на книги са се увеличили драстично, доказва статистиката на PEN America. По време на учебната 2023–2024 г. са регистрирани 10 046 случая в сравнение с 2532 случая през 2021 г.¹ Американската библиотечна асоциация е проследила 414 опита да бъдат цензурирани материали и услуги в библиотеки в периода 1 януари – 31 август 2024 г.²

Веднага след встъпването в длъжност на новия президент на САЩ Министерството на образованието на САЩ на 24.01.2025 г. съобщава, че премахва длъжността „координатор по забрана на книги“ в Службата за граждански права (OCR) и отхвърля 11 неудовлетворени жалби за граждански права, подадени в Министерството на образованието по време на управлението на президента Джо Байдън. Според Крейг Трейнър, помощник-секретар по гражданските права, с това отхвърляне на жалби и премахване на длъжността и правомощията на така наречения „координатор по забрана на книги“ министерството започва процеса на възстановяване на основните права на родителите и учителите да ръководят образованието на своите деца и общности.³ Логично и бързо е възмущението от страна на PEN America, които заявяват, че „използването на такъв език от Министерството на образованието на САЩ е тревожно и отхвърлящо учениците, преподавателите, библиотекарите и авторите, които имат опит от първа ръка с

¹ MEEHAN, Kasey; BAËTA, Sabrina; MAGNUSSON, Tasslyn; MARKHAM, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. PEN America [online], 01.11.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves>

² ALA. American Library Association reveals preliminary data on 2024 book challenges. American Library Association [online], 23.09.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/news/2024/09/american-library-association-reveals-preliminary-data-2024-book-challenges>

³ MILLIOT, Jim. Industry Orgs Decry New DOE Guidance Dismissing ‘Book Ban Hoax’. Publishers Weekly [online], 27.01.2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/libraries/article/96939-industry-organizations-decry-new-doe-guidance-dismissing-book-ban-hoax.html>

цензурата в училищните библиотеки и класни стаи⁴. Тази колизия би могла да означава, че цензурата на книги за младежи в САЩ дълги години е била не морален, а политически акт.

Мотивите да се предприеме настоящото изследване произтичат от личния интерес към факторите, които влияят върху издаването на художествените книги за младежи в САЩ, по-конкретно, към причините за забраната и цензурирането им. Влияние върху решението за провеждане на проучването именно за САЩ оказа и доклад на PEN America от ноември 2024 г., според който в САЩ се цензурират, забраняват и оспорват предимно художествени книги за младежи.⁵

Методика на изследването

Предмет на непосредствен изследователски интерес са темите и думите табу в художествените издания за младежи, които подтикват законодатели и родители да цензурират книги. Изследователската теза, която подлежи на доказване, е, че в художествените книги за младежи, издавани в САЩ, има теми и думи табу, които стават повод за тяхното остракиране от страна на читателите.

Изследването прави опит да провери три хипотези:

Хипотеза 1: Има институционални дефиниции, критерии и нормативни постановки, на чиято основа се цензурират и забраняват художествените книги за младежи в САЩ.

Хипотеза 2: Цензурирането и забраната на художествени книги за младежи в САЩ е основано на наличието на теми и думи, които са определени от училищните власти и библиотекари като неприлични, неподходящи или са смятани за табу.

Хипотеза 3: Читателите, сред които и родителите на младите читатели, са си извоювали публичната власт да определят кои са опасните книги, теми и думи табу според собствените си преживявания и възгледи.

Цел на изследването е да докаже, че в американското книгоиздаване за младежи се наблюдава тенденция художествените книги на теми табу да бъдат забранявани, цензурирани или да не се издават изобщо под натиска на читателската обратна връзка.

⁴ MILLIOT, Jim. Industry Orgs Decry New DOE Guidance Dismissing 'Book Ban Hoax'. Publishers Weekly [online], 27.01.2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/libraries/article/96939-industry-organizations-decry-new-doe-guidance-dismissing-book-ban-hoax.html>

⁵ MEEHAN, Kasey; BAËTA, Sabrina; MAGNUSSON, Tasslyn; MARKHAM, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. PEN America [online], 01.11.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves>

Задачите, през които поетапно ще мине разработката, за да изпълни целта си, са: първо, да бъдат представени актуални дефиниции за понятията: „младежи“, „опасно съдържание“, „вредно съдържание“, „цензура“, „проблемна книга“, „забрана на книга“; второ, да бъдат открити нормативните постановки за цензурирането на художествено съдържание за младежи в САЩ; трето, да бъдат извлечени данни за опасност и вредност на книгите за младежи, цензурирането и забраняването им; четвърто, да бъдат представени и анализирани примери на художествени книги за младежи, съдържащи теми или думи табу; и пето, да бъдат очертани и обобщени действията на издатели, автори и читатели спрямо художествените книги за младежи, които съдържат теми или думи табу.

Изследването не претендира за всеобхватност. Неговият изследователски периметър се ограничава до художествените книги за младежи в САЩ. За изготвянето на проучването са използвани печатни и онлайн източници на английски и български език. Периодът на информационно търсене обхваща 23 години – от 2002 до 2025 г.

Методите, които се използват в настоящото изследване, са информационно търсене, обзор на теоретични източници, проучване, анализ и обобщаване на емпирични материали, статистическа рекапитулация и формулиране на изводи.

Основни понятия

В началото на изследването ще бъдат систематизирани дефинициите на работните понятия.

Понятието „младежи“

Определението за „млади хора“ на ООН е лицата на възраст 15–24 години.⁶ Категория „младежи“ съгласно определението на Националния статистически институт на България е в съответствие с тази на ООН и обхваща възрастовата група на 15–24-годишните.⁷

В САЩ дефинирането на границите на младежката аудитория не е уеднаквено. В зависимост от сферата, в която се използва, понятието „младежи“ в САЩ е дефинирано по различен начин.

⁶ PEROVIC, Bojana. Defining Youth In Contemporary National Legal And Policy Frameworks Across Europe. In: Youth Partnership [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261653/Analytical+paper+Youth+Age+Bojana+Perovic+4.4.16.pdf/eb59c5e2-45d8-4e70-b672-f8de0a5ca08c>

⁷ Население по статистически райони, възраст, местоживее и пол. В: Национален статистически институт [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.nsi.bg/bg/content/2977/население-по-статистически-райони-възраст-местоживее-и-пол>

Бюрото за преброяване на населението на САЩ определя като „младежи“ хората на възраст 18–34 г.⁸ В изменението на приетия през 1994 г. Закон за насилието срещу жени (англ. Violence Against Women Act) в САЩ от 05.01.2006 г. е посочено, че „младеж“ (young adult) е човек, който е на възраст 18–24 г.⁹ В изменението от 07.03.2013 г. „young adult“ е заменено с „youth“ или „млади хора“. Това са лица на възраст 11–24 г.¹⁰ Последното изменение от 2021 г. запазва „youth“, но не предоставя дефиниция.¹¹ Според Американската академия по педиатрия в категорията „младежи“ попадат хората на възраст 18–21 г.¹² Асоциацията за библиотечни услуги за младежи (YALSA), част от Американската библиотечна асоциация, дефинира „младежи“ като лица на възраст 12–18 г.¹³ Според Библиотеката на Конгреса „младежи“ са лица на възраст от 12 години до завършването на гимназия.¹⁴ В „Препоръки за библиотечни услуги за младежи“ Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (IFLA) посочва, че всяка библиотека може самостоятелно да определя диапазона на възрастта на младежите. Тя може да варира в зависимост от държавата и културните различия. В общия случай възрастовия диапазон за предоставяне на библиотечни услуги за младежи е 12–18 г.¹⁵

За целта на изследването ще бъде използвано определението за „младежи“ (англ. **young adults**) като лица на възраст 12–18 г.¹⁶

⁸ VESPA, Jonathan. The Changing Economics and Demographics of Young Adulthood: 1975-2016. The U.S. Census Bureau [online], 2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.census.gov/library/publications/2017/demo/p20-579.html>

⁹ Pub. L. 109–162 Violence Against Women and Department of Justice Reauthorization Act of 2005, Title XI, § 1136, 05.01.2006. Available from: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/3402/text>

¹⁰ Pub. L. 113–4 Violence Against Women Reauthorization Act of 2013, Sec 3, Subsection a, #45, 07.03.2013. Available from: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/47/text>

¹¹ H.R.1620 Violence Against Women Act Reauthorization Act of 2021, Title III, Section 302, 2021–2022. Available from: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/1620/text#toc-HOCF-B88ABE978462FBA4E44EC063E3E11>

¹² American Academy of Pediatrics. Ages & Stages. American Academy of Pediatrics. Healthy Children [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/Pages/default.aspx>

¹³ YALSA. National Youth Participation Guidelines. American Library Association [online], 15.03.2007 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/yalsa/workingwithyalsa/committees/nationalyouth>

¹⁴ The Library of Congress. About the Program. The Library of Congress. Children’s and Young Adults’ Cataloging Program (CYAC) [online], 17.09.2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.loc.gov/aba/cyac/about.html>

¹⁵ IFLA Library Services to Children and Young Adults Section. Guidelines for Library Services For Young Adults (Revised). International Federation of Library Associations and Institutions [online], 2008 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/606>

¹⁶ YALSA. National Youth Participation Guidelines. American Library Association [online], 15.03.2007 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/yalsa/workingwithyalsa/committees/nationalyouth>

Опасно и вредно съдържание

Достъпът до качествени книги, които децата искат да четат, е от първостепенно значение за изграждането на основни умения за четене, утвърждава докладът “Kids & Family Reading Report” на издателство Scholastic от 2024 г. Ако на децата им бъде предоставено разнообразно съдържание, независимо къде го търсят – в библиотеката, в училище или у дома – това ще помогне на развитието им като читатели.¹⁷ Въпреки че достъпът до разнообразни издания е изключително важен за детското развитие, към 2024 г. случаите на забраняване на книги в САЩ се увеличават.¹⁸ Забраняват се предимно книги за юноши¹⁹, чието съдържание е определено като „неподходящо“, „вредно“ или „опасно“.²⁰

В политиките и ограниченията за публикуване на съдържание на интернет търсачката Google е записано, че „опасно“ е всяко съдържание, което подбужда към омраза, насърчава дискриминация към индивид или група от хора на основа на тяхната религия, сексуална ориентация, пол, насърчава тормоз или нараняване на себе си или на друго лице и др.²¹

Националният архив на САЩ определя за „вредно“ съдържание, в което има расистки, сексистки, ксенофобски възгледи и нагласи, дискриминира или отхвърля различни възгледи относно сексуалността, религията, пола и др., включва описание на исторически събития, като насилствена смърт, медицински процедури, войни и др.²²

За целта на изследването ще бъде използвано определението за **„опасно“ съдържание** като всяко, което подбужда към омраза, насърчава дискриминация към индивид или група от хора на основа на тяхната религия, сексуална ориентация, пол, насърчава тормоз или нараняване на себе

¹⁷ Scholastic. Kids & Family Reading Report. Expanding Access to Books. Scholastic Inc. [online], 06.05.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.scholastic.com/content/corp-home/kids-and-family-reading-report/expanding-access-to-books.html>

¹⁸ MEEHAN, Kasey; BAËTA, Sabrina; MAGNUSSON, Tasslyn; MARKHAM, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. PEN America [online], 01.11.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves>

¹⁹ MEEHAN, Kasey; BAËTA, Sabrina; MAGNUSSON, Tasslyn; MARKHAM, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. PEN America [online], 01.11.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves>

²⁰ Butler University. Banned Books: Reasons Books are Challenged. Butler University. Research Guides (LibGuides). Subject LibGuides. Banned Books [online], 03.07.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://libguides.butler.edu/c.php?g=34189&p=217686>

²¹ Google. Dangerous or derogatory content. Google. Google Publisher Standards [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://support.google.com/publisherpolicies/answer/10502938?sjid=16271242536106761022-EU#content>

²² National Archives and Records Administration. NARA's Statement on Potentially Harmful Content. Research Our Records. Reporative Description and Digitization at the National Archives [online], 17.06.2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.archives.gov/research/reparative-description/harmful-content>

си или на друго лице и др.²³ За „вредно“ съдържание ще бъде приемано съдържание, в което има расистки, сексистки, ксенофобски възгледи и нагла- си, дискриминира или отхвърля различни възгледи относно сексуалността, религията, пола и др.²⁴

Опасна и проблемна книга

Маркери за „опасна книга“ в комуникационен аспект, според Милена Цветкова, може да са само съдържателни, а именно: „пропаганда на идеология, неморалност, незаконност и неприлични асоциации“²⁵. „Опасните книги“, по нейната формулировка, публикуват текстове, разпространяващи етническа и религиозна вражда и омраза; текстовете-съучастници в акто- ве на етническо прочистване, в престъпления срещу личността и нейните права“²⁶.

Особеност при американците е, че те не наричат книгите с опасно, вредно или неподходящо съдържание „опасни“, а „проблемни“ и могат да ги оспорват. Проблемна „се води книга, срещу която е постъпила писмена жалба до библиотека или училище с искане да бъде отстранена от фонда заради неприемливо съдържание“²⁷.

Американската библиотечна асоциация посочва трите основни при- чини книга да бъде определена като „проблемна“:

- материалът е определен като съдържащ описания или изображения на симулирани или действителни сексуални действия;
- материалът съдържа обиден език;
- материалът е определен като неподходящ за всички възрастови групи.²⁸

²³ Google. Dangerous or derogatory content. Google. Google Publisher Standards [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://support.google.com/publisherpolicies/answer/10502938?s-jid=16271242536106761022-EU#content>

²⁴ National Archives and Records Administration. NARA's Statement on Potentially Harmful Content. Research Our Records. Reporative Description and Digitization at the National Archives [on- line], 17.06.2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.archives.gov/research/reparative-description/harmful-content>

²⁵ ЦВЕТКОВА, Милена. Книгата като медия. София: Enthusiast, 2012, с. 371.

²⁶ ЦВЕТКОВА, Милена. Словото е действие и приканва към действие. В: Обектив: Месечен бю- летин на Българския хелзинкски комитет, 2002, №86, с. 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14775751>

²⁷ ЦВЕТКОВА, Милена. Книгата като медия. София: Enthusiast, 2012, с. 370.

²⁸ ALA. About Banned & Challenged Books. American Library Association [online], 10.12.2012 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/bbooks/aboutbannedbooks>

Други причини дадена книга да бъде определена като „проблемна“ са: описание на насилие, алкохол и наркотици, хазарт, вещерство, окултизъм, расизъм, сексизъм, хомосексуалност, самоубийство и др.²⁹

За целта на изследването за „проблемна книга“ ще бъде използвано определението на Милена Цветкова като „книга, срещу която е постъпила писмена жалба до библиотека или училище с искане да бъде отстранена от фонда заради неприемливо съдържание“³⁰.

Нормативни основания за забрана и цензуриране на книги в САЩ

Бившият президент на Американската библиотечна асоциация (ALA) Емили Драбински прави важно уточнение за разликата между „оспорена“ и „забранена“ книга. Разграничението е необходимо, защото в някои случаи оспорените книги се забраняват или изтеглят, а в други се връщат на рафтовете.³¹ АБА (ALA) определя дадена книга като „забранена“, когато е изцяло премахната от библиотечния фонд. АБА дефинира „забраната на книга“ като премахване на произведение от фонда на библиотека, защото родител или учител го смята за вредно или опасно.³² „Оспорване“ според АБА е изразяване на възражение срещу библиотечен материал, програма или услуга.

Друга организация, която предоставя определения за „оспорена“ и „забранена“ книга, е PEN America. Понятието „оспорване на книга“ визира опита да се премахне или ограничи достъпът до издание заради възражения относно неговото съдържание. „Забрана на книга“ е премахването или ограничаването на достъпа до произведението.³³ „Забрана на книга“ е налице, когато възражения срещу съдържанието на конкретно издание или тип издание водят до пълното или частичното му изтегляне от пазара, премахването му или ограничаването на достъпа до него в училищата. В документа на PEN America са открити и ситуациите, които не се определят като „забрана на книга“:

²⁹ University of Cincinnati Libraries. Who Challenges Books & Why?. University of Cincinnati. Banned Books Week [online], 23.09.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://guides.libraries.uc.edu/c.php?g=1084786&p=7908399>

³⁰ ЦВЕТКОВА, Милена. Книгата като медия. София: Enthusiast, 2012, с. 370.

³¹ BLAIR, Elizabeth. What's a book ban anyway? Depends on who you ask. National Public Radio [online], 10.05.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.npr.org/2024/06/04/nx-s1-4941240/book-bans-schools-libraries-censorship>

³² BLAIR, Elizabeth. What's a book ban anyway? Depends on who you ask. National Public Radio [online], 10.05.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.npr.org/2024/06/04/nx-s1-4941240/book-bans-schools-libraries-censorship>

³³ Pen America. What is the difference between a book ban and a challenge?. PEN America. What Is a Book Ban? And More Frequently Asked Questions [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/book-bans-frequently-asked-questions>

– първоначалното решение на училище кои книги да закупи и да предостави на учениците си;

– случаи, в които преподаватели първоначално определят конкретни книги като по-подходящи за определен клас;

– случаи, в които педагози участват в редовен преглед или осъвременяване на учебните програми и решават кои книги да бъдат или да не бъдат изучавани в клас.³⁴

PEN America проследява и изготвя статистика на книгите, забранени в американските училища. Случаите на забрана на книги се записват на основата на публично съобщени данни, получени предимно от местни журналисти, интернет страници на училищни окръзи, протоколи на училищни съвети и др.³⁵ Директорът на програмата “Freedom to Read” на PEN America, Кейси Михан, пояснява, че организацията включва в статистиката си и оспорените книги, за които се изчаква решение дали да бъдат забранени или не. Учениците нямат достъп до тези издания и в някои случаи оспорените книги са премахнати от библиотеките в продължение на седмици, месеци, дори една година.³⁶

Американската библиотечна асоциация дефинира „цензурата“ като промяна на статута на достъп до произведение, основана на съдържанието му и извършена от управляващ орган или негови представители.³⁷ Опити за цензуриране и забраняване на книги най-често правят родители и законодателни органи. През учебната 2023/2024 г. са регистрирани забрани на книги в 29 щата. Само във Флорида и Айова случаите на забрана на книги за този период са 8232.³⁸

Законои, свързани с цензурирането и забраната на книги, се налагат на ниво щат, например:

– Закон 372 в щата Арканзас, подписан на 30.03.2023 г., според който съзнателното предоставяне от библиотекари и библиотечен персонал на дигитални или печатни издания, обявени за „вредни“, „неподходящи“ или

³⁴ Pen America. What is a school book ban?. PEN America. What Is a Book Ban? And More Frequently Asked Questions [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/book-bans-frequently-asked-questions>

³⁵ Pen America. How does PEN America count book bans?. PEN America. What Is a Book Ban? And More Frequently Asked Questions [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/book-bans-frequently-asked-questions>

³⁶ BLAIR, Elizabeth. What's a book ban anyway? Depends on who you ask. National Public Radio [online], 10.05.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.npr.org/2024/06/04/nx-s1-4941240/book-bans-schools-libraries-censorship>

³⁷ ALA Office for Intellectual Freedom. Challenge Support. American Library Association [online], 2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/tools/challengesupport>

³⁸ MEEHAN, Kasey, Baëta, Sabrina, Magnusson, Tasslyn, Markham, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. PEN America [online], 01.11.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves>

„неприлични“ на непълнолетни се счита за криминално деяние.³⁹ През декември 2024 г. законът е обявен за неконституционен.⁴⁰

– Закон SF 496 в щата Айова, влязъл в сила през юли 2023 г., според който всички материали, предоставяни в училищата, трябва да бъдат съобразени с възрастта. Законът забранява материали, в които е описан или изобразен сексуален акт, инструкции, свързани с половата идентичност и сексуалната ориентация.⁴¹

За целта на изследването ще бъде използвано определението за „цензура“ като промяна на статута на достъп до произведение, основана на съдържанието му и извършена от управляващ орган или негови представители.⁴² А под „забрана на книга“ ще се разбира премахването на произведение от фонда на библиотека по настояване на родител или учител, който го смята за вредно или опасно.⁴³

От направения обзор на теоретични и нормативни източници произтичат следните понятийни обобщения:

Понятието „младежи“ няма единна дефиниция в САЩ. Възрастовият диапазон варира според особеностите на сферата, в която се използва. Представените дефиниции в областта на библиотечните услуги показват, че най-често като младежи се категоризират лица на възраст между 12 и 18 г.⁴⁴ В същото време е известно, че ООН е възприела определението за „млади хора“ 15–24-годишните. Тази дефиниция е легитимна и за Националния статистически институт на България.

Опасно и вредно съдържание са различни нормативни категории в САЩ.

Опасната, вредната и проблемната книга са различни нормативни категории в САЩ.

³⁹ FROELICH, Jacqueline. Arkansas Libraries Prepare for New State Censorship Law. KUAF Public Radio [online], 19.04.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.kuaf.com/show/ozarks-at-large/2023-04-19/arkansas-libraries-prepare-for-new-state-censorship-law>

⁴⁰ HALE-SHELTON, Debra. Arkansas book-censorship law ruled unconstitutional (UPDATED). Arkansas Times [online], 23.12.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://arktimes.com/arkansas-blog/2024/12/23/arkansas-book-censorship-law-ruled-unconstitutional>

⁴¹ IA SF496. Passed 26.05.2023. Effective date: 26.05.2025. Available from: <https://legiscan.com/IA/text/SF496/2023>

⁴² ALA Office for Intellectual Freedom. Challenge Support. American Library Association [online], 2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/tools/challengesupport>

⁴³ BLAIR, Elizabeth. What's a book ban anyway? Depends on who you ask. National Public Radio [online], 10.05.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.npr.org/2024/06/04/nx-s1-4941240/book-bans-schools-libraries-censorship>

⁴⁴ YALSA. National Youth Participation Guidelines. American Library Association [online], 15.03.2007 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/yalsa/workingwithyalsa/committees/nationalyouth>

Цензурата и забрана на книга са различни нормативни категории в САЩ.

На основа на проведеното теоретично проучване са систематизирани характеристиките на съдържанието, определяно като „вредно“ и „опасно“ и характеристиките на книгата, определяна като „опасна“ и „проблемна“ (виж Таблица 1).

Таблица 1. Характеристики на „опасно“ и „вредно“ съдържание и на „опасна“ и „проблемна“ книга

СЪДЪРЖАНИЕ „опасно“ и „вредно“	„Опасното съдържание“ насажда омраза и насилие, подкрепя ксенофобски възгледи, подбужда към дискриминация на основа на пол, сексуална ориентация, религия, раса и др. „Вредното съдържание“ е носител на расистки, сексистки, ксенофобски възгледи и нагласи, дискриминира или отхвърля различни възгледи относно сексуалността, религията, пола и др.
КНИГА „опасна“ и „проблемна“	„Опасната книга“ съдържа пропаганда на идеология, неморалност и омраза. „Проблемната книга“ съдържа нецензурен език, насилие, самоубийство, сексуални дейности и др.

Проучването показва, че законодателните органи и институциите в САЩ разграничават и дефинират „опасно“ и „вредно“ съдържание, „опасна“ и „проблемна“ книга. Направеният обзор на теоретични и нормативни източници потвърждава първата изследователска хипотеза: има институционални и легални дефиниции и критерии, според които художествените книги за юноши в САЩ се цензурират и забраняват. В хода на изследването е установено, че тези дефиниции и критерии са различни или съвпадат само частично.

Табуизиране на думи и теми в книгите

В следващата част от изложението ще бъдат потърсени причините за поява на табуизирани думи и теми и ще бъдат открити актуалните табуизирани теми и думи в книгите за младежи в САЩ.

В началото на проучването върху табуизираните думи е необходимо да дефинираме понятията „език“ и „дума“ в ракурса на съществуването им в книгите. Според учени от Оксфордския университет езикът в книгите дава възможност на децата да изучават думи и синтактични конструкции, които

рядко се срещат в речта и този богат опит стимулира развитието на езика и грамотността.⁴⁵ Езикът „оформя нашите реакции към хората, събитията и идеите“⁴⁶ и „може да бъде инструмент, оръжие за постигане на добро или лошо“⁴⁷. Думите в книгите по-често са съществителни и прилагателни имена. Те са по-дълги, по-сложни в морфологично отношение и по-емоционално въздействащи.⁴⁸

Табуто е „свързано с убеждението на човека, че няма разлика между език и действителност, между света на думите и света на нещата“⁴⁹. Етимологът Алън Рийд разграничава понятия „табу“ и „думи табу“. Понятието „табу“ обозначава действие за избягване на тема, неподходяща за ситуацията. „Думата табу“ е неприятна и когато по темата може да се говори.⁵⁰ Според Андреана Ефимова „думите табу“ не изчезват, а се променят. Днес „думи табу“ са: дебел, стар, негър, гей, лесбийка, алкохолик, луд и др.⁵¹

Актуални табуизирани думи и теми в САЩ

В тази част от изложението ще бъдат открити три проучвания на мнението на училищни власти, родители и библиотекари за забраната и цензурирането на книги за младежи в САЩ. Описани са две проучвания на EdWeek Research Center и проучване на First Book.

През декември 2021 г. EdWeek Research Center провежда проучване сред 1200 учители, директори и областни управители, за да разбере кои теми и думи предизвикват заявки за забрана на книги. Резултатите показват, че част от областните управители, 63% от директорите и 57% от учителите могат да посочат тема, която според тях трябва да бъде забранена в библиотеките и класните стаи. По-голямата част от участвалите в проучването (44%) заявяват, че според тях нито една тема не трябва да бъде забране-

⁴⁵ NATION, Kate; DAWSON, Nicola; HSIAO, Yaling. Book Language and Its Implications for Children's Language, Literacy, and Development. *Current Directions in Psychological Science*, vol. 31, no 4, pp. 375-380, 14.07.2022. DOI: <https://doi.org/10.1177/09637214221103264>

⁴⁶ ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016, с. 78.

⁴⁷ ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016, с. 78.

⁴⁸ MONTAG, Jessica; MACDONALD, Maryellen. Text exposure predicts spoken production of complex sentences in 8- and 12-year-old children and adults. *Journal of Experimental Psychology: General*, vol. 144, no 2, pp. 447-468, 2015. DOI: <https://doi.org/10.1037/xge0000054>

⁴⁹ ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016, с. 125.

⁵⁰ ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016, с. 127.

⁵¹ ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016, с. 130.

на, 29% посочват „сексуално насилие“, а 24% – национализъм. Други теми, които могат да подлежат на забрана са: критична расова теория, сексуалност, нецензурни думи и изрази, употреба на алкохол и наркотици, хазарт, самоубийство, ЛГБТ+ герои и проблеми, атеизъм, вешерство, полова идентичност и др.⁵²

Във второ проучване от април 2023 г. EdWeek Research Center изследва влиянието на родителите върху книгите, които са на разположение на учениците в училищните библиотеки. В него участват над 1700 директори на библиотеки, библиотекари и служители, заемащи длъжности в библиотеки. Според 68% от респондентите родителите нямат влияние върху подбора на книги за библиотеките⁵³, но 56% споделят, че родителите могат да попречат на децата си да заемат книги на определени теми от библиотеките.⁵⁴ В същото време резултатите от проучването показват, че 61% от родителите и членовете на конкретна общност не са запознати с оспорването и забраната на книги.⁵⁵ Изследването проучва и систематизира критериите, според които една оспорена книга се определя за подходяща или неподходяща за учениците. Трите основни критерии са: доколко съдържанието на книгата е уместно (според 90% от участниците), приносът и културното значение на книгата (56%) и потенциалното въздействие върху развитието на учениците (44%).⁵⁶ По отношение на темите, които не трябва да присъстват в библиотеките, 64% от участниците в проучването от 2023 г. посочват, че нито една тема не трябва да е забранена или да бъде изключена от каталога на библиотеките. Според 19% от респондентите от библиотеките трябва да бъдат премахнати книги, в които има сексуално насилие, 17% споделят, че в библиотечния фонд не трябва да присъстват книги на тема сексуалност,

⁵² WILL, Madeline. The Topics That Lead Book Ban Requests, According to School Leaders. Education Week [online], 14.01.2022 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.edweek.org/teaching-learning/the-topics-that-lead-book-ban-requests-according-to-school-leaders/2022/01>

⁵³ EdWeek Research Center. Recent Book Ban Controversies: A National Survey of School Library Personnel. Education Week [online], 2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.edweek.org/research-center/reports/recent-book-ban-controversies-a-national-survey-of-school-library-personnel>

⁵⁴ EdWeek Research Center. Recent Book Ban Controversies: A National Survey of School Library Personnel. Education Week [online], 2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.edweek.org/research-center/reports/recent-book-ban-controversies-a-national-survey-of-school-library-personnel>

⁵⁵ EdWeek Research Center. Recent Book Ban Controversies: A National Survey of School Library Personnel. Education Week [online], 2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.edweek.org/research-center/reports/recent-book-ban-controversies-a-national-survey-of-school-library-personnel>

⁵⁶ EdWeek Research Center. Recent Book Ban Controversies: A National Survey of School Library Personnel. Education Week [online], 2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.edweek.org/research-center/reports/recent-book-ban-controversies-a-national-survey-of-school-library-personnel>

14% биха премахнали книги, съдържащи нецензурен език, а 12% – национализъм. Според 10% от респондентите на рафтовете не трябва да има книги за ЛГБТ+ герои и проблеми.

От друго проучване, проведено от First Book през април 2023 г., в което участват над 1500 педагози от САЩ, става ясно, че цензурирането и забраната на книги има негативни последици както за педагозите, така и за учениците. Според проучването 46% от респондентите отбелязват, че разговорите около цензурирането и забраняването на книги влияят върху решенията им кои книги да използват в учебния процес, а 65% споделят, че забраната на книги се отразява негативно върху способността им да преподават.⁵⁷

Откритите резултати от трите проучвания, две на EdWeek Research Center и едно на First Book в САЩ, потвърждават, че цензурирането и забраната на книги имат негативни последици за педагозите и учениците. Систематизираните статистики потвърждават втората изследователска хипотеза: цензурирането и забраната на художествени книги за младежи в САЩ е основано на наличието на теми и думи, които са определяни от училищните власти и библиотекари като неприлични, неподходящи или са смятани за табу. Таблица 2 представя темите и думите, които американските училищни власти и библиотекари определят като неприлични, неподходящи или ги смятат за табу. В нея са отразени отговорите на респондентите от двете проучвания на EdWeek Research Center в проценти.

Таблица 2. Темы и думи, определяни от училищните власти и библиотекари като неприлични, неподходящи или табу

2021 г.	2023 г.
сексуално насилие (29%)	сексуално насилие (19%)
национализъм (24%)	секс/сексуалност (17%)
критична расова теория (23%)	нецензурни думи (14%)
секс/сексуалност (22%)	национализъм (12%)
нецензурни думи (21%)	обиди на расова основа (12%)
обиди на расова основа (20%)	ЛГБТ+ герои и проблеми (10%)
ЛГБТ+ герои и проблеми (17%)	критична расова теория (9%)
употреба на алкохол и наркотици (15%)	употреба на алкохол и наркотици (9%)

⁵⁷ Educator Insights on the Conversation Around Banned Books. First Book [online], 03.10.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://firstbook.org/solutions/banned-books-study>

самоубийство (13%)	насилие (8%)
хазарт (13%)	самоубийство (7%)
насилие (12%)	хазарт (5%)
магия или вещерство (10%)	пол (5%)
атеизъм (10%)	атеизъм (4%)
нетрадиционни семейни структури (5%)	магия или вещерство (3%)
расово неравенство (5%)	нетрадиционни семейни структури (3%)
пол (5%)	Джим Кроу (2%)
феминизъм (4%)	расово неравенство (2%)
еволюция (4%)	еволюция (2%)
Джим Кроу (3%)	феминизъм (2%)
определени религии (3%)	робство (2%)
климатични промени (2%)	всички религии (1%)
робство (2%)	климатични промени (1%)
всички религии (2%)	определени религии (1%)
етническа принадлежност/раса (2%)	
икономическо неравенство (1%)	
холокостът (1%)	

Данните от двете проучвания на EdWeek Research Center показват, че в периода 2021–2023 г. темите и думите, които са определяни като неподходящи и могат да доведат до цензуриране и забрана на книги, не са се променили. Такива са: сексуалност, сексуално насилие, нецензурни думи, национализъм, обиди на расова основа, ЛГБТ+ герои и проблеми, и зависимости – към алкохол, хазарт, наркотици и др.

Опити за пренаписване, цензуриране и забрана на художествени книги за юноши

В третата част от изложението ще бъдат открити примери на художествени книги, издадени в САЩ, които са категоризирани като „проблемни“, „опасни“ или „вредни“ заради теми или думи, които съдържат. Накрая

ще бъдат отразени и коментирани издателски, авторски и читателски практики на пренаписване, прекратяване и забавяне на публикуването, опити за забрана и цензуриране на художествени книги за младежи.

„Проблемни“ и „вредни“ книги според читателите

В тази част от изложението ще бъде обяснено явлението “Booklash” и ще бъдат представени три художествени книги за младежи, публикувани в САЩ, които читателите са категоризирали както „проблемни“, „вредни“ или „опасни“ заради теми или думи, които съдържат.

Социалните мрежи са трансформирали системата за обратна връзка между издатели, автори и читатели. Към април 2024 г. 67,1% от населението на света използва интернет, а 62,6% използва социални мрежи.⁵⁸ Това се отразява и на книгоиздаването. Читателите изразяват мнението си в социалните мрежи за книги като Goodreads, StoryGraph и общността BookTok в социалната мрежа TikTok.

През април 2023 г. PEN America публикува доклад, в който отразява влиянието на социалните мрежи върху книгоиздаването, авторите и читателите. Откроява и нови тенденции, които дефинират новото явление „booklash“:

- определяне на все повече книги като „проблемни“, или „вредни“;
- целенасочено поставяне на ниска оценка за издание в социалните мрежи за четене на книги и писане на негативни отзиви (англ. review bombing);
- принуждаване на издателите да изтеглят книги от пазара и насърчаване на авторите към самоцензуриране.⁵⁹

“Boooklash” е натискът, който читателите оказват върху издатели и автори относно цензурирането, ограничаването на достъпа до и забраната на книги. От доклада на PEN America става ясно, че “booklash” се прилага предимно при книги на теми като раса, пол, сексуална ориентация и ЛГБТ+ проблеми.⁶⁰

Промените в издателската индустрия, предизвикани от използването на социалните мрежи като средство за обратна връзка, подтикват някои читатели и писатели да поставят ограничения върху темите, думите, тропите

⁵⁸ KEMP, Simon. Digital 2024 April Global Statshot Report. Kepios [online], 24.04.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-april-global-statshot>

⁵⁹ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁶⁰ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

и историите, които „са позволени“ в книгите. Някои читатели дори призовават авторите да пишат само истории, свързани с тяхната идентичност и личен опит.⁶¹

В контекста на американското книгоиздаване, като „проблемни“ са определяни предимно книгите за деца и младежи. Твърдението, че една книга е „проблемна“ се използва като средство за морално осъждане – присъда както за книгата и нейния автор, така и за читателя, който избира да я чете. В категорията „проблемни“ попадат издания, в които основни теми са расизъм, сексизъм, хомофобия и използването на стереотипи.⁶²

Обект на проучване в този контекст са три художествени издания за младежи, издадени в периода 2015–2017 г. – „Двор от рози и бодли“ (англ. *A Court of Thorns and Roses*) на Сара Дж. Маас, *The Raven King* от Маги Стийвотър и *The Black Witch* от Лори Форест.

Фентъзи поредицата „Двор от рози и бодли“ на американската писателка Сара Дж. Маас е най-известният случай на книга, придобила популярност чрез общността BookTok в социалната мрежа TikTok. Изданията са преведени на 38 езика, сред които и български.⁶³ Първата книга, „Двор от рози и бодли“, излиза през 2015 г., а през октомври 2024 г. Маас потвърждава, че започва работа по шестата книга.⁶⁴ Въпреки че е изключително харесвана и успешна, поредицата е обявена за проблемна, защото според читателите в първите няколко книги няма разнообразие. Основна критика на читателите е, че ЛГБТ+ героите и тези, представители на расова идентичност, различна от бялата, не са подходящо описани.⁶⁵ През август 2024 г. поредицата е забранена в щата Юта заради порнографско и неприлично съдържание.⁶⁶

⁶¹ FUENTE-LAU, Shuli de la. What Does Own Voices Mean? And Why It Matters. Little Feminist [online], 08.08.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://littlefeminist.com/2021/02/22/what-does-own-voices-mean>

⁶² Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America, 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁶³ Двор от рози и бодли. Егмонт България [online], 2016 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://egmontbulgaria.com/dvor-ot-rozi-i-bodli-640/1-dvor-ot-rozi-i-bodli-p2731>

⁶⁴ MULLEN, Amanda; RUSSELL, Tom. Will There Be A 6th A Court Of Thorns & Roses Book? Updates & Everything We Know. Valnet Publishing Group [online], 12.10.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://screenrant.com/a-court-of-thorns-and-roses-book-6-updates>

⁶⁵ ULATOWSKI, Rachel. How Sarah J. Maas Became a Controversial Author. The Mary Sue [online], 24.04.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.themarysue.com/sarah-j-maas-controversy-explained>

⁶⁶ CREAMER, Ella. Utah outlaws books by Judy Blume and Sarah J Maas in first statewide ban. Guardian News & Media Limited [online], 07.08.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.theguardian.com/books/article/2024/aug/07/utah-outlaws-books-by-judy-blume-and-sarah-j-maas-in-first-statewide-ban>

*The Raven King*⁶⁷ от Маги Стийвотър е друго издание, обявено от читателите за проблемно. Отзив за книгата в социалната мрежа Goodreads през май 2016 г.⁶⁸ откроява цитати, в които героите се подиграват на персонаж, който е наполовина кореец, и писателката е обвинена в расизъм.⁶⁹

Благодарение на интернет книги могат да бъдат категоризирани като „проблемни“ преди да са издадени. Такъв е случаят с *The Black Witch*⁷⁰ от Лори Форест. Изданието е предвидено да излезе на пазара през май 2017 г., но през март същата година книжар, получил ранен достъп до книгата, я нарича „расистка“ и „най-опасната, обидна книга, която някога съм чела“⁷¹. Към 2025 г. отзивът е изтрит, но от статии, отразили случая, става ясно, че издателят на книгата, Harlequin Teen, получава множество имейли с искане изданието да не излиза на пазара. Разгневени читатели целенасочено дават ниски оценки на изданието, въпреки че не са го чели.⁷² След като списание *Kirkus Reviews* публикува позитивна рецензия за книгата, много читатели настояват материалът да бъде оттеглен. Общественото недоволство е толкова голямо, че редакторът на списанието, Вики Смит, публикува статия, в която защитава написаното в рецензията и подчертава, че на авторите трябва да им се дава възможност да пишат за отблъскващи теми.⁷³ *The Black Witch* излиза на пазара на 2 май 2017 г. и през същата година е номинирана за награда “Goodreads Choice Award” в категорията „Любимо фентъзи за младежи“.⁷⁴

Според доклада на PEN America определянето на дадени книги за „вредни“ и по-специално „вредни за непълнолетни“ се е превърнало в стратегия, използвана от законодателите, педагозите и родителите, които

⁶⁷ The Raven King. Scholastic Inc. [online], 2016 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://shop.scholastic.com/teachers-ecommerce/teacher/books/the-raven-king-9780545424998.html>

⁶⁸ Sue's Reviews > The Raven King. Goodreads [online], 13.05.2016 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.goodreads.com/review/show/863716218>

⁶⁹ ZAKIR, Scha. It's Raining Racist Authors: Time To Get An Umbrella. Affinity Magazine [online], 21.02.2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://affinitymagazine.us/2017/02/21/its-raining-racist-authors-time-to-get-an-umbrella>

⁷⁰ The Black Witch. Harlequin Enterprises ULC [online], 02.05.2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: https://www.harlequin.com/shop/books/9780373212316_the-black-witch.html

⁷¹ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁷² ROSENFELD, Kat. The Toxic Drama on YA Twitter. Vox Media, LLC [online], 07.08.2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.vulture.com/2017/08/the-toxic-drama-of-ya-twitter.html>

⁷³ SMITH, Vicky. On Disagreement. Kirkus Media LLC. Perspectives [online], 11.04.2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.kirkusreviews.com/news-and-features/articles/disagreement>

⁷⁴ Readers' Favorite Young Adult Fantasy. Goodreads, Inc., Goodreads Choice Awards 2017 [online], 2017 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.goodreads.com/choiceawards/best-young-adult-fantasy-books-2017>

забраняват книги, за да превърнат исканията си за цензуриране на образователното съдържание в закон и политика.⁷⁵

По критерия „носител на вредност“ книгата като медия най-коректно може да се категоризира в два вида – безусловно вредна и условно вредна. Категорично вредна медия „книга“, според М. Цветкова, не може да има – вредна е само вещта „книга“, която нанася механична или физическа вреда⁷⁶. Безусловно вредна „може да бъде само книгата като предмет и тяло – стока, материя и форма, докато условно вредна „може да е всяка книга като съдържание, но това е изключително читателска характеристика“⁷⁷. Докладът на PEN America също отразява особеността, че вредността винаги е субективна и на нейна основа не може да се ограничава достъпът до книги.⁷⁸

Идателски и авторски практики на пренаписване и прекратяване на издаването на художествени книги за младежи

Когато чрез обратна връзка читателите са определили автор за „вреден“, издателствата могат да използват няколко подхода в отговор на критиките:

- да се застъпят за книгата;
- да анулират договора за издаване;
- да настояват авторът да направи промени или да внесат корекции в изданието без да се консултират с автора;
- да прекратят издаването или разпространението на книгата;
- да изтеглят книгата от пазара.⁷⁹

Обект на емпирично проучване в този контекст ще бъдат три издания за младежи – поредицата романи за деца *Ghoosebumps* на Р. Л. Стайн, издадена в периода 1992–1997 г.; графичният роман *A Suicide Bomber Sits in the Library* от Джак Гантос, който е трябвало да бъде издаден през 2019 г. и художествената книга за младежи *Blood Heir* на Амели Уън Джао, излязла на пазара през 2019 г.

⁷⁵ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁷⁶ ЦВЕТКОВА, Милена. Книгата като медия. София: Enthusiast, 2012, с. 369.

⁷⁷ ЦВЕТКОВА, Милена. Книгата като медия. София: Enthusiast, 2012, с. 369.

⁷⁸ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁷⁹ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

*Goosebumps*⁸⁰ е популярна хорър поредица за деца на писателя Р. Л. Стайн. През март 2023 г. издателство Scholastic съобщава, че е редактирало думи в изданията, за да отговори на опасения относно наличието на потенциално обиден език. Променени са думите „роб“, „луд“, „глупав“, „страшен“ и „пухкав“, както и описания за външния вид на героите. Например в редактирания вариант на книгата *Attack of the Jack-O'-Lanterns* от описанието на герой е премахната думата „афроамериканец“.⁸¹ Въпреки че медиите, отразяващи случая, твърдят, че авторът е направил тези редакции, Р. Л. Стайн опровергава тази информация в социалната мрежа X.⁸² През юли 2023 г., след запитване от PEN America, и авторът, и издателство Scholastic потвърждават, че съвместно преглеждат редакциите в романите.⁸³

Освен промяна на съдържанието на книгите, определени като „вредни“, друга практика, използвана от издателите, е прекратяване на издаването на книгата. Такъв е случаят с книгата *A Suicide Bomber Sits in the Library*. Графичният роман проследява историята на младо момче с тъмна кожа, което влиза в библиотека с жилетка с експлозивни под якето си. Докато наблюдава колко заплени от книгите са читателите около него, той започва да се съмнява в причината, заради която е влязъл в библиотеката. В отворено писмо до Abrams Books, издателството, планирало да издаде романа, Съюзът на азиатските автори определя произведението като „пропито с ислямофобия“. Abrams Books е обвинено в умишлено всяване на страх и разпространяване на вредни стереотипи. Писмото е подписано от 1000 писатели, учители и читатели.⁸⁴ В края на 2018 г. издателството съобщава, че графичният роман *A Suicide Bomber Sits in the Library* няма да бъде публикуван. Решението е взето съвместно с автора и илюстратора на изданието.⁸⁵

⁸⁰ Goosebumps. Scholastic Inc. [online], 2018 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://kids.scholastic.com/kid/books/goosebumps/series>

⁸¹ TINOCO, Armando. Author R.L. Stine Responds To Reports ‘Goosebumps’ Is Getting Edited With Inclusive Language – Update. Deadline Hollywood [online], 04.03.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://deadline.com/2023/03/goosebumps-author-rl-stine-edits-book-series-changes-mental-health-weight-ethnicity-references-1235279014>

⁸² R.L. Stine in X: „@FLMomNYGirl This story is false. I have never changed a word in a Goosebumps book.“. X [online], 06.03.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: https://x.com/RL_Stine/status/1632839200125886464

⁸³ Pen America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. PEN America [online], 07.08.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://pen.org/report/booklash>

⁸⁴ FLOOD, Alison. Graphic novel ‘steeped in Islamophobia’ pulled after protests. Guardian News & Media Limited [online], 26.11.2018 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.theguardian.com/books/2018/nov/26/a-suicide-bomber-sits-in-the-library-comic-pulled-protests-jack-gantos-dave-mckean>

⁸⁵ Abrams. A statement by Abrams regarding the forthcoming publication of graphic novel, *A Suicide Bomber Sits in the Library*. ABRAMS — A subsidiary of La Martinière Groupe [online], 2018 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://abramsbooks.tumblr.com/post/180413636826/a-statement-by-abrams-regarding-the-forthcoming>

Освен издателите, авторите също могат да предприемат действия, когато получат негативна обратна връзка от читателите. Например през януари 2018 г. правата за дебютния роман на писателката Амели Уън Джао са продадени за 6-цифрена сума на Delacorte Press, импринт на Random House Children's Books.⁸⁶ Книгата *Blood Heir* представя историята на принцеса от измислено кралство, която погрешно е обвинена в убийството на баща си. В началото на 2019 г. издателството изпраща предварителни екземпляри на книгата до библиотекарите, книжарите и рецензентите. Въпреки че първоначалните отзиви са положителни, читателите в Goodreads остро критикуват изданието заради маргинализиране на чернокожи и изобразяване на темата за робството по неприемлив начин.⁸⁷ В отговор на негативната обратна връзка, през януари 2019 г. писателката моли Delacorte Press да не публикува *Blood Heir*.⁸⁸ Издаването на романа е забавено с няколко месеца и е направена основна редакция, съобразена с отзивите на читателите.⁸⁹ Преработеното издание излиза на пазара през ноември 2019 г.⁹⁰ Според Publishers Weekly книгата привлича читатели въпреки (или по-скоро заради) драматичните събития около издаването ѝ.⁹¹

Читателски опити за забрана и цензуриране на книги

С развитието на интернет и социалните мрежи читателите стават все по-агресивни в изразяването на позитивното и негативното си мнение за книгите, които четат, и дори да ги забраняват. По данни на Американската библиотечна асоциация преди 2020 г. по-голямата част от книгите са оспорвани от родител, който иска да премахне определено издание или да ограничи достъпа на детето си до него. Към 2023 г. се увеличават случаите на

⁸⁶ DEAHL, Rachel. Book Deals: Week of January 29, 2018. Publishers Weekly [online], 26.01.2018 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/book-deals/article/75925-book-deals-week-of-january-29-2018.html>

⁸⁷ FLOOD, Alison. Young adult author cancels own novel after race controversy. Guardian News & Media Limited [online], 01.02.2019 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.theguardian.com/books/2018/nov/26/a-suicide-bomber-sits-in-the-library-comic-pulled-protests-jack-gantos-dave-mckean>

⁸⁸ Amélie Wen Zhao in X: „To The Book Community: An Apology“. X [online], 30.01.2019 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://x.com/ameliewenzhao/status/1090706315440242688>

⁸⁹ KIRCH, Claire. Controversial YA Novel Pulled by Author to Be Published This Fall. Publishers Weekly [online], 29.04.2019 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/79914-controversial-ya-novel-pulled-by-author-to-be-published-this-fall.html>

⁹⁰ Blood Heir. Penguin Random House [online], 19.11.2019 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/592529/blood-heir-by-amelie-wen-zhao>

⁹¹ Publishers Weekly. Blood Heir (Blood Heir #1). Publishers Weekly [online], 30.10.2019 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.publishersweekly.com/978-0-525-70779-0>

групи от хора, които искат да цензурират много заглавия наведнъж. Чрез социалните мрежи тези групи разпространяват до своите поддръжници списъци с книги, на тема раса, сексуалност, полова идентичност и ги използват, за да инициират масово оспорване на изданията и премахването им от библиотеките.⁹²

Обект на проучване в този контекст са две родителски онлайн групи “Mama Bears” и “Moms for Liberty”, инспирирани от недоволството към изданията за младежи, достъпни в училищните библиотеки, сред които графичният роман *Check, Please! Book 1: #Hockey* на Нгози Указу, публикуван през 2018 г., и интернет страницата BookLooks.org, създадена от Ейми Майкиш през 2022 г.

През учебната 2021–2022 г. майката на четири деца Синди Мартин оспорва три книги, достъпни в училищата в окръг Форсайт, щата Джорджия. Една от тях е *Check, Please! Book 1: #Hockey*⁹³ – графичен роман, в който главният герой заявява, че е гей. Мартин критикува изданието и заради използване на нецензурен език в сексуален смисъл. Тя настоява училищните органи да премахнат всички екземпляри от изданието и да ги изгорят. Според нея книгите, достъпни в училищните библиотеки, насърчават безразборния секс и унижават жените. Мартин е на мнение, че ако на децата им се позволи да четат такива книги, това ще доведе до насилие, сексуален тормоз, бременност, аборт и болести, предавани по полов път.⁹⁴ По инициатива на Мартин през есента на 2021 г. е създадена групата Mama Bears, чиято цел е да премахне „порнографските книги“ от училищните библиотеки в окръг Форсайт.⁹⁵ През февруари 2023 г. Синди Мартин и още един член на Mama Bears, Алисън Хеър, печелят дело срещу училищния окръг Форсайт. До делото се стига след като по време на заседания на училищния съвет на двете жени им е забранено да четат на глас откъси от това, което определят като „силно сексуализирани порнографски книги“. Съдът постановява, че тази забрана нарушава правото им на свобода на словото, гарантирано в Първата поправка в Конституцията на САЩ. Училищният окръг Форсайт

⁹² ALA. Censorship by the Numbers. American Library Association [online], 20.04.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.ala.org/bbooks/censorship-numbers>

⁹³ Check, Please! Book 1: #Hockey. Macmillan Publishers [online]. Macmillan Publishers, 18.09.2018 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://us.macmillan.com/books/9781250224033/check-pleasebook1hockey>

⁹⁴ NATANSON, Hannah. Objection to sexual, LGBTQ content propels spike in book challenges. The Washington Post [online], 09.06.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.washingtonpost.com/education/2023/05/23/lgbtq-book-ban-challengers>

⁹⁵ NELSON, Joshua Q. Mama Bears on free speech win over GA school district after ‘exposing highly sexualized pornographic books’. Fox News Network, LLC [online], 24.02.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.foxnews.com/media/mama-bears-founder-winning-first-amendment-case-after-exposing-highly-sexualized-pornographic-books>

е осъден да заплати над 100 хил. долара съдебни такси.⁹⁶ Друга родителска група, която се опитва да цензурира и забранява книги за младежи, е Moms for Liberty. Създадена през 2021 г. от Тифани Джъстис и Тина Дескович, групата се бори срещу включването на теми като критична расова теория, етническа принадлежност и права на представителите на ЛГБТ+ общността в училищните програми.⁹⁷

През 2022 г. Емили Майкиш, бивш член на Moms for Liberty, създава интернет страницата BookLooks.org, в която родителите могат да прочетат кратки доклади за книги с неприемливо за деца и младежи съдържание, включително нецензурен език, голота и сексуално съдържание. В секцията „За нас“ е посочено, че целта на страницата е да помага на родителите да вземат информирани решения относно книгите, които децата им четат.⁹⁸ В „често задавани въпроси“ е уточнено, че BookLooks.org не подкрепя забраната на книги, а дава на родителите информация, за да предоставят правилните насоки на децата си по време на четене на книги с неприемливо съдържание. Родителите могат да използват предоставените кратки доклади, за да се свързват индивидуално или чрез група, представляваща техните интереси, с директори или училищни настоятелства.⁹⁹ Въпреки че мисията на страницата и всички често задавани въпроси са написани в множествено число, при направен преглед е установено, че никъде не са посочени имена или квалификации на хората, които пишат тези кратки доклади. Липсва и форма за контакт.¹⁰⁰

BookLooks.org са създали собствена система за оценяване на книгите. Съдържанието в изданията може да се оцени от 0 до 5. Оценката се определя според наличието на няколко типа обидно съдържание, включително: идеология, насилие, омраза, употреба на алкохол или наркотици, нецензурен език, голота, сексуалност, полова идентичност и сексуални действия. С 0 се оценяват книги, които са подходящи за всички деца и младежи. Оценка 1 се поставя на съдържание, което може да не е подходящо за малки деца. С 2 се оценява съдържание, неподходящо за деца под 13-годишна възраст, а с

⁹⁶ NELSON, Joshua Q. Mama Bears on free speech win over GA school district after ‘exposing highly sexualized pornographic books’. Fox News Network, LLC [online], 24.02.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.foxnews.com/media/mama-bears-founder-winning-first-amendment-case-after-exposing-highly-sexualized-pornographic-books>

⁹⁷ Southern Poverty Law Center. Moms for Liberty. The Southern Poverty Law Center [online], 06.06.2023 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://www.splcenter.org/resources/extremist-files/moms-liberty>

⁹⁸ BookLooks.org. About. BookLooks.org [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/about>

⁹⁹ BookLooks.org. About. BookLooks.org [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/about>

¹⁰⁰ BookLooks.org. About. BookLooks.org [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/about>

3 – съдържание, което непълнолетни могат да четат с насоки от родител или настойник. Оценки 4 и 5 се отнасят единствено до сексуално съдържание и книгите в тази категория са само за възрастни.¹⁰¹ Оценъчната система е основана на степента, в която присъства определена тема или дума табу – слабо, умерено, често, прекомерно и др.¹⁰² Тези категории обаче са твърде субективни. Според информация на страницата на BookLooks.org оценката се поставя на книгата „като цяло“, но не става ясно какво точно означава това. Открито е и едно несъответствие – макар да казват, че се стремят да бъдат обективни, от BookLogs.org заявяват, че поставената оценка изразява тяхното мнение.¹⁰³ Към 2024 г. са написани кратки доклади за около 700 книги.¹⁰⁴

В обобщение на проучените казуси може да се каже, че социалните мрежи са трансформирали системата за обратна връзка между издатели, автори и читатели. В този етап от изследването бяха проучени американски художествени книги за младежи, категоризирани от читатели като „проблемни“, „вредни“ или „опасни“ заради теми или думи, които съдържат. Проучените издания са систематизирани в списък в Таблица 3. Натискът от страна на читателите дори се е трансформирал в стратегия за забрана и цензуриране. Издателите обаче рядко се съобразяват с научно изведеното обстоятелство, че вредността на книгата е субективна, а не обективна категория и зависи единствено от възприятията на индивидуалния читател.

Таблица 3. Списък на проучените книги

Заглавие	Автор	Националност на автора	Година на издаване
A Court of Thorns and Roses	Сара Дж. Маас	Американска	2015
The Raven King	Маги Стийвотър	Американска	2016
The Black Witch	Лори Форест	Американска	2017
Ghoosebumps	Р. Л. Стайн	Американска	1992–1997

¹⁰¹ BookLooks.org. Ratings System. *BookLooks.org* [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/ratings-system>

¹⁰² BookLooks.org. Ratings System. *BookLooks.org* [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/ratings-system>

¹⁰³ BookLooks.org. Ratings System. *BookLooks.org* [online], 2025 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://booklooks.org/ratings-system>

¹⁰⁴ Strong, Frank. In 2024, We're Taking Down BookLooks. *Frank Strong* [online], 10.02.2024 [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://franklinstrong.substack.com/p/in-2024-were-taking-down-booklooks>

A Suicide Bomber Sits in the Library	Джак Гантос	Американска	2019
Blood Heir	Амели Уън Джао	Китайска	2019
Check, Please! Book 1: #Hockey	Нгози Указу	Американска	2018

Установените и коментирани издателски, авторски и читателски практики на пренаписване, прекратяване на издаването и опити за цензуриране на художествени книги за младежи бяха дефинирани като цензуриращи или автоцензуриращи практики и са обобщени в Таблица 4.

Таблица 4. Проучени цензуриращи или автоцензуриращи практики

Субект	Цензурираща/Автоцензурираща практика	Книга
Автори	- Забавяне на издаването - Пренаписване	Blood Heir
Издатели	Редактиране на думи и описания	Ghoosebumps
	Прекратяване на публикуването	A Suicide Bomber Sits in the Library
Читатели	Обявяване на книгата за проблемна	A Court of Thorns and Roses; The Raven King
	Целенасочено поставяне на ниска оценка в социалните мрежи за четене на книги и писане на негативни отзиви	The Black Witch
	Оспорване	Check, Please! Book 1: #Hockey

В контекста на американското книгоиздаване табуизирани теми в художествените книги за младежи са: расизъм, сексизъм, хомофобия, стереотипи, сексуалност, тероризъм, ЛГБТ+ проблеми и др. Табуизирани думи в художествените издания за деца в САЩ са: роб, луд, глупав, страшен, пухкав, афроамериканец. Емпиричните резултати от проучването са систематизирани в Таблица 5.

Таблица 5. Табуизирани теми и думи в художествените книги за младежи в САЩ

Теми	Думи
расизъм	роб
сексизъм	луд
хомофобия	глупав
стереотипи	страшен
ислямофобия	пухкав
робство	афроамериканец
раса	
сексуалност	
полова идентичност	
критичка расова теория	
етническа принадлежност	
ЛГБТ+ права и проблеми	
тероризъм	

Изследваните емпирични материали потвърждават третата изследователска хипотеза: читателите определят кои са опасните книги и налагат табу върху теми и думи според собствените си преживявания и възгледи. Читателите изразяват негативното си мнение като целенасочено оценяват ниско книги, които дори не са чели. Освен това изискват от издателите и авторите да изтеглят, преработват или изобщо да не публикуват издания, които не одобряват.

Под влияние на публичното недоволство на читателите издателите реагират с две редакционни практики. Първата е да прекратяват или забавят публикуването на книги на теми като расизъм, тероризъм и ислямофобия. Втората практика е редактирането на думи и описания, възприемани като обидни.

Заклучение

В проведеното изследване върху читателското въздействие при цензурирането или автоцензурирането на американските книги за младежи се очерта заключението, че книгата може да функционира като средство за манипулация, чието съдържание подтиква хора с добри намерения (родители, читатели, издатели) към негативни действия (остракиране, цензуриране, забрана, ограничаване на достъп до издания).

Очертаха се проблеми с дефинирането на понятията. В процеса на актуализиране на дефинициите за „младежи“, „опасно съдържание“, „вредно съдържание“, „проблемна книга“, „забрана на книга“ и „цензура“ се установи, че липсва единна дефиниция за понятието „младежи“. В сферата на библиотечните услуги „младежи“ са лица на възраст между 12 и 18 г., докато международното определение за „младежи“ на ООН покрива възрастта между 15 и 24 г.

Законодателните органи и институциите в САЩ разграничават и дефинират съдържанието (преди публикуване) като „вредно“ и „опасно“, докато книгата (издателският продукт) се разграничава като „опасна“ и „проблемна“. Направеният обзор на теоретични и нормативни източници потвърждава първата изследователска хипотеза: има институционални дефиниции и критерии и нормативни постановки, според които се цензурират и забраняват художествените книги за младежи в САЩ, но тези дефиниции и критерии са различни или съвпадат само частично.

Систематизираните данни от две проучвания на EdWeek Research Center в САЩ потвърдиха втората изследователска хипотеза: цензурирането и забраната на художествени книги за младежи в САЩ е основано на наличието на теми и думи, които са определяни от училищните власти и библиотекари като неприлични, неподходящи или са смятани за табу. Резултатите от двете проучвания на EdWeek Research Center показаха, че в периода 2021–2023 г. темите и думите, които са определяни като неподходящи и могат да доведат до цензуриране и забрана на книги, не са се променили. Такива са: сексуалност, сексуално насилие, нецензурни думи, национализъм, обиди на расова основа, ЛГБТ+ герои и проблеми, и зависимости – към алкохол, хазарт, наркотици и др.

В изследването бяха открити книги, категоризирани като „проблемни“, „опасни“ или „вредни“ именно заради теми или думи, които съдържат. В този етап от изследването бяха описани и коментирани издателски, авторски и читателски практики на пренаписване, прекратяване и забавяне на издаването и опити за цензуриране на художествени книги за младежи в САЩ. Това дори се е превърнало в стратегия за забрана и цензуриране, независимо от научния факт, че вредността на книгата е субективна и зависи от възприятията на читателя.

Откритите книги доказаха изследователската теза: в художествените книги за младежи, издавани в САЩ, има теми и думи табу, които стават повод за остракиране. В контекста на американското книгоиздаване табуизираните теми в художествените книги за младежи са: расизъм, сексизъм, хомофобия, стереотипи, сексуалност, тероризъм, ЛГБТ+ проблеми и др. Табуизирани думи в художествените издания за деца в САЩ са: роб, луд, глупав, страшен, пухкав, афроамериканец.

Изследваните емпирични материали потвърдиха третата изследователска хипотеза: именно читателите определят кои са опасните книги, темите и думите табу според собствените си преживявания и възгледи. Читателите изразяват негативното си мнение като целенасочено оценяват ниско книги, които дори не са чели. Освен това изискват от издателите и авторите да изтеглят, преработват или изобщо да не публикуват издания, които не одобряват.

Основният извод от изследването е, че социалните мрежи са трансформирали посоката на обратна връзка между издатели, автори и читатели. Читателите се оказват водещ фактор при цензурирането на книги и това явление се нарича “Booklash”. Опити за премахване и ограничаване на достъпа до младежки издания правят предимно родителите на младите читатели и законодателните органи. Откритите резултати от проучвания потвърждават, че цензурирането и забраната на книги имат негативни последици за педагозите и учениците. Под влияние на публичното недоволство на читателите издателите реагират с две редакционни практики. Първата е да прекратяват или забавят публикуването на книги на теми като расизъм, тероризъм и ислямophobia. Втората практика е редактирането на думи и описания, възприемани от реципиентите като обидни. Проучените издателски и авторски реакции доказват, че при американското книгоиздаване за младежи се наблюдава тенденция книгите на теми табу да бъдат забранявани, цензурирани или да не се издават изобщо. Отстъпването пред читателския “Booklash” може да доведе до негативни последици за издателите. Съревнованието за вниманието и интереса на читателите и опитите да бъдат спечелени на всяка цена съдържа рискове за издателите, равностойни на рисковете и опасностите от икономическо инструментализиране на медийните предприятия, ускорено с мигрирането в онлайн среда след 2006 г.¹⁰⁵

В заключение може да се каже, че книгите за младежи в САЩ са с особен статут, защото трябва да отговарят на очакванията и изискванията както на младите читатели, за които са предназначени, така и на техните родители и учители. Съдържанието на книгите за младежи е сведено до ключови думи, които могат да предрешат реализацията на изданието на пазара още преди да бъде публикувано. Забелязва се тревожна практика от страна на читателите да оценяват негативно, да остракират и да бойкотират книги, които още не са прочели.

¹⁰⁵ ВЪЛКАНОВА, Веселина. Дизайн на вестника. София: Факултет по журналистика и масова комуникация, 2008, с. 98–99.

БИБЛИОГРАФИЯ

Емпирични източници

- Егмонт България. Двор от рози и бодли. *Егмонт България* [online], 2016. Available from: <https://egmontbulgaria.com/dvor-ot-rozi-i-bodli-640/1-dvor-ot-rozi-i-bodli-p2731> [27.01.2025]
[Egmont Bulgaria. Dvor ot rozi i bodli. Egmont Bulgaria [online], 2016. Available from: <https://egmontbulgaria.com/dvor-ot-rozi-i-bodli-640/1-dvor-ot-rozi-i-bodli-p2731> [27.01.2025]
- Harlequin Enterprises. The Black Witch. *Harlequin Enterprises ULC* [online], 02.05.2017. Available from: https://www.harlequin.com/shop/books/9780373212316_the-black-witch.html [27.01.2025]
- Macmillan Publishers. Check, Please! Book 1: #Hockey. *Macmillan Publishers* [online], 18.09.2018. Available from: <https://us.macmillan.com/books/9781250224033/checkpleasebook1hockey> [27.01.2025]
- Penguin Random House. Blood Heir. *Penguin Random House* [online], 19.11.2019. Available from: <https://www.penguinrandomhouse.com/books/592529/blood-heir-by-amelie-wen-zhao> [27.01.2025]
- Scholastic. Goosebumps. *Scholastic Inc.* [online], 2025. Available from: <https://kids.scholastic.com/kid/books/goosebumps/series> [27.01.2025]
- Scholastic. The Raven King. *Scholastic Inc.* [online], 2016. Available from: <https://shop.scholastic.com/teachers-ecommerce/teacher/books/the-raven-king-9780545424998.html> [27.01.2025]

Теоретични източници

- ВЪЛКАНОВА, Веселина. *Дизайн на вестника*. София: Факултет по журналистика и масова комуникация, 2008. 108 с. [VALKANOVA, Veselina. *Dizayn na vestnika*. Sofia: Fakultet po zhurnalistika i masova komunikatsia, 2008. 108 s.]
- ЕФТИМОВА, Андреана. *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата*. София: Просвета, 2016. 335 с. [EFTIMOVA, Andreana. *Dvoystveniyat ezik v mediite: ezikat na politicheskata korektnost vs ezika na omrazata*. – Sofia: Prosveta, 2016. – 335 s.]
- Население по статистически райони, възраст, местоживее и пол. *Национален статистически институт*, [2025]. Available from: <https://www.nsi.bg/bg/content/2977/население-по-статистически-райони-възраст-местоживее-и-пол> [27.01.2025] [Naselenie po statisticheski rayoni, vazrast, mestozhiveene i pol. *Natsionalen statisticheski institut*, [2025]. Available from: <https://www.nsi.bg/bg/content/2977/naselenie-po-statisticheski-rayoni-vazrast-mestozhiveene-i-pol> [27.01.2025]
- ЦВЕТКОВА, Милена. *Книгата като медия*. – София: Enthusiast, 2012. – 600 с. [TSVETKOVA, Milena. *Knigata kato media*. – Sofia: Enthusiast, 2012. – 600 s.]
- ЦВЕТКОВА, Милена. Словото е действие и приканва към действие. *Обектив: Месечен бюлетин на Българския хелзинкски комитет*, 2002, №86, с. 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14775751> [TSVETKOVA, Milena. *Slovoto e deystvie i prikanva kam deystvie. Obektiv: Mesechen byuletin na Balgarskia helzinski komitet*, 2002, №86, s. 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14775751>]
- AAP. Ages & Stages. *American Academy of Pediatrics. Healthy Children* [online], 2025. Available from: <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/Pages/default.aspx> [27.01.2025]
- ABRAMS. A statement by Abrams regarding the forthcoming publication of graphic novel, A Suicide Bomber Sits in the Library. *ABRAMS — A subsidiary of La Martinière Groupe* [online], 2018. Available from: <https://abramsbooks.tumblr.com/post/180413636826/a-statement-by-abrams-regarding-the-forthcoming> [27.01.2025]
- ALA Office for Intellectual Freedom. Challenge Support. *American Library Association* [online], 2022. Available from: <https://www.ala.org/tools/challengesupport> [27.01.2025]

- ALA. About Banned & Challenged Books. *American Library Association* [online], 10.12.2012. Available from: <https://www.ala.org/bbooks/aboutbannedbooks> [27.01.2025]
- ALA. American Library Association reveals preliminary data on 2024 book challenges. *American Library Association* [online], 23.09.2024. Available from: <https://www.ala.org/news/2024/09/american-library-association-reveals-preliminary-data-2024-book-challenges> [27.01.2025]
- ALA. Censorship by the Numbers. *American Library Association* [online], 20.04.2023. Available from: <https://www.ala.org/bbooks/censorship-numbers> [27.01.2025]
- Amélie Wen Zhao in X: „To The Book Community: An Apology“. *X* [online], 30.01.2019. Available from: <https://x.com/ameliewenzhao/status/1090706315440242688> [27.01.2025]
- BLAIR, Elizabeth. What's a book ban anyway? Depends on who you ask. *National Public Radio* [online], 10.05.2024. Available from: <https://www.npr.org/2024/06/04/nx-s1-4941240/book-bans-schools-libraries-censorship> [27.01.2025]
- BookLooks. Ratings System. *BookLooks.org* [online], 2025. Available from: <https://booklooks.org/ratings-system> [27.01.2025]
- BookLooks.org. About. *BookLooks.org* [online], 2025. Available from: <https://booklooks.org/about> [27.01.2025]
- Butler University. Banned Books: Reasons Books are Challenged. *Butler University. Research Guides (LibGuides): Subject LibGuides: Banned Books* [online], 03.07.2024. Available from: <https://libguides.butler.edu/c.php?g=34189&p=217686> [27.01.2025]
- CREAMER, Ella. Utah outlaws books by Judy Blume and Sarah J Maas in first statewide ban. *Guardian News & Media Limited* [online], 07.08.2024. Available from: <https://www.theguardian.com/books/article/2024/aug/07/utah-outlaws-books-by-judy-blume-and-sarah-j-maas-in-first-statewide-ban> [27.01.2025]
- DEAHL, Rachel. Book Deals: Week of January 29, 2018. *Publishers Weekly* [online], 26.01.2018. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/book-deals/article/75925-book-deals-week-of-january-29-2018.html> [27.01.2025]
- Educator Insights on the Conversation Around Banned Books. *First Book* [online], 03.10.2023. Available from: <https://firstbook.org/solutions/banned-books-study> [27.01.2025]
- EdWeek Research Center. Recent Book Ban Controversies: A National Survey of School Library Personnel. *Education Week* [online], May 2023. Available from: <https://www.edweek.org/research-center/reports/recent-book-ban-controversies-a-national-survey-of-school-library-personnel> [27.01.2025]
- FLOOD, Alison. Graphic novel 'steeped in Islamophobia' pulled after protests. *Guardian News & Media Limited* [online], 26.11.2018. Available from: <https://www.theguardian.com/books/2018/nov/26/a-suicide-bomber-sits-in-the-library-comic-pulled-protests-jack-gantos-dave-mckean> [27.01.2025]
- FLOOD, Alison. Young adult author cancels own novel after race controversy. *Guardian News & Media Limited* [online], 01.02.2019. Available from: <https://www.theguardian.com/books/2018/nov/26/a-suicide-bomber-sits-in-the-library-comic-pulled-protests-jack-gantos-dave-mckean> [27.01.2025]
- FROELICH, Jacqueline. Arkansas Libraries Prepare for New State Censorship Law. *KUAF Public Radio* [online], 19.04.2023. Available from: <https://www.kuaf.com/show/ozarks-at-large/2023-04-19/arkansas-libraries-prepare-for-new-state-censorship-law> [27.01.2025]
- FUENTE-LAU, Shuli de la. What Does Own Voices Mean? And Why It Matters. *Little Feminist* [online], 08.08.2024. Available from: <https://littlefeminist.com/2021/02/22/what-does-own-voices-mean> [27.01.2025]
- Google. Dangerous or derogatory content. *Google Publisher Standards* [online], 2025. Available from: <https://support.google.com/publisherpolicies/answer/10502938?sjid=16271242536106761022-EU#content> [27.01.2025]
- H.R.1620 Violence Against Women Act Reauthorization Act of 2021, Title III, Section 302, 2021-2022. Available from: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/1620/text#toc-H0CFB88ABE978462FBA4E44EC063E3E11>

- HALE-SHELTON, Debra. Arkansas book-censorship law ruled unconstitutional (UPDATED). *Arkansas Times* [online], 23.12.2024. Available from: <https://arktimes.com/arkansas-blog/2024/12/23/arkansas-book-censorship-law-ruled-unconstitutional> [27.01.2025]
- IA SF496. Passed 26.05.2023. Effective date: 26.05.2025. Available from: <https://legiscan.com/IA/text/SF496/2023>
- IFLA Library Services to Children and Young Adults Section. Guidelines for Library Services For Young Adults (Revised). *International Federation of Library Associations and Institutions* [online], October 2008. Available from: <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/606> [27.01.2025]
- KEMP, Simon. Digital 2024 April Global Statshot Report. *Kepios* [online], 24.04.2024. Available from: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-april-global-statshot> [27.01.2025]
- KIRCH, Claire. Controversial YA Novel Pulled by Author to Be Published This Fall. *Publishers Weekly* [online], 29.04. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/childrens/childrens-book-news/article/79914-controversial-ya-novel-pulled-by-author-to-be-published-this-fall.html> [27.01.2025]
- Library of Congress. About the Program. *The Library of Congress: Children's and Young Adults' Cataloging Program (CYAC)* [online], 17.09.2022. Available from: <https://www.loc.gov/aba/cyac/about.html> [27.01.2025]
- MEEHAN, Kasey, Baëta, Sabrina, Magnusson, Tasslyn, Markham, Madison. Banned in the USA: Beyond the Shelves. *PEN America* [online], 01.11.2024. Available from: <https://pen.org/report/beyond-the-shelves> [27.01.2025]
- MILLIOT, Jim. Industry Orgs Decry New DOE Guidance Dismissing 'Book Ban Hoax'. *Publishers Weekly* [online], 27.01.2025. Available from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/libraries/article/96939-industry-organizations-decry-new-doe-guidance-dismissing-book-ban-hoax.html> [27.01.2025]
- MONTAG, Jessica, MacDonald, Maryellen. Text exposure predicts spoken production of complex sentences in 8- and 12-year-old children and adults. *Journal of Experimental Psychology: General*, 144(2), 447–468, 2015. DOI: <https://doi.org/10.1037/xge0000054>
- MULLEN, Amanda, Russell, Tom. Will There Be A 6th A Court Of Thorns & Roses Book? Updates & Everything We Know. *Valnet Publishing Group* [online], 12.10.2024. Available from: <https://screenrant.com/a-court-of-thorns-and-roses-book-6-updates> [27.01.2025]
- NARA's Statement on Potentially Harmful Content. *Research Our Records. Reporative Description and Digitization at the National Archives* [online], 17.06.2022. Available from: <https://www.archives.gov/research/reporative-description/harmful-content> [27.01.2025]
- NATANSON, Hannah. Objection to sexual, LGBTQ content propels spike in book challenges. *The Washington Post* [online], 09.06.2023. Available from: <https://www.washingtonpost.com/education/2023/05/23/lgbtq-book-ban-challengers> [27.01.2025]
- NATION, Kate, Dawson, Nicola, Hsiao, Yaling. Book Language and Its Implications for Children's Language, Literacy, and Development. *Current Directions in Psychological Science*, 2022, vol. 31, no 4, pp. 375-380. DOI: <https://doi.org/10.1177/09637214221103264>
- NELSON, Joshua Q. Mama Bears on free speech win over GA school district after 'exposing highly sexualized pornographic books'. *Fox News Network, LLC* [online], 24.02.2023. Available from: <https://www.foxnews.com/media/mama-bears-founder-winning-first-amendment-case-after-exposing-highly-sexualized-pornographic-books> [27.01.2025]
- PEN America. Booklash: Literary Freedom, Online Outrage, and the Language of Harm. *PEN America* [online], 07.08.2023. Available from: <https://pen.org/report/booklash> [27.01.2025]
- PEN America. How does PEN America count book bans?. *PEN America. What Is a Book Ban? And More Frequently Asked Questions* [online], 2025. Available from: <https://pen.org/book-bans-frequently-asked-questions> [27.01.2025]
- PEN America. What is the difference between a book ban and a challenge?. *PEN America: What Is a Book Ban? And More Frequently Asked Questions* [online], 2025. Available from: <https://pen.org/book-bans-frequently-asked-questions> [27.01.2025]
- PEROVIC, Bojana. Defining Youth In Contemporary National Legal And Policy Frameworks Across Europe. In: *Youth Partnership*, [2025] [viewed 27.01.2025]. Available from: <https://ppj-eu.coe>.

- int/documents/42128013/47261653/Analytical+paper+Youth+Age+Bojana+Perovic+4.4.16.pdf/eb59c5e2-45d8-4e70-b672-f8de0a5ca08c
- Pub. L. 109–162 Violence Against Women and Department of Justice Reauthorization Act of 2005, Title XI, § 1136, Jan. 5, 2006. Available from: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/3402/text>
- Pub. L. 113-4 Violence Against Women Reauthorization Act of 2013, Sec 3, Subsection a, #45, Mar. 7, 2013. Available from: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/47/text>
- Publishers Weekly. Blood Heir (Blood Heir #1). *Publishers Weekly* [online], 30.10.2019. Available from: <https://www.publishersweekly.com/978-0-525-70779-0> [27.01.2025]
- R.L. Stine in X: „@FLMomNYGirl This story is false. I have never changed a word in a Goosebumps book.“. *X* [online], 06.03.2023. Available from: https://x.com/RL_Stine/status/1632839200125886464 [27.01.2025]
- Readers’ Favorite Young Adult Fantasy. *Goodreads Choice Awards 2017* [online], 2017. Available from: <https://www.goodreads.com/choiceawards/best-young-adult-fantasy-books-2017> [27.01.2025]
- ROSENFELD, Kat. The Toxic Drama on YA Twitter. *Vox Media, LLC* [online], 07.08.2017. Available from: <https://www.vulture.com/2017/08/the-toxic-drama-of-ya-twitter.html> [27.01.2025]
- Scholastic. Kids & Family Reading Report. Expanding Access to Books. *Scholastic Inc.* [online], 06.05.2024. Available from: <https://www.scholastic.com/content/corp-home/kids-and-family-reading-report/expanding-access-to-books.html> [27.01.2025]
- SMITH, Vicky. On Disagreement. *Kirkus Media LLC. Perspectives* [online], 11.04.2017. Available from: <https://www.kirkusreviews.com/news-and-features/articles/disagreement> [27.01.2025]
- SPL Center. Moms for Liberty. *The Southern Poverty Law Center* [online], 06.06.2023. Available from: <https://www.splcenter.org/resources/extremist-files/moms-liberty> [27.01.2025]
- STRONG, Frank. In 2024, We’re Taking Down BookLooks. *Frank Strong* [online], 10.02.2024. Available from: <https://franklinstrong.substack.com/p/in-2024-were-taking-down-booklooks> [27.01.2025]
- Sue’s Reviews: The Raven King. *Goodreads* [online], 13.05.2016. Available from: <https://www.goodreads.com/review/show/863716218> [27.01.2025]
- TINOCO, Armando. Author R.L. Stine Responds To Reports ‘Goosebumps’ Is Getting Edited With Inclusive Language – Update. *Deadline Hollywood* [online], 04.03.2023. Available from: <https://deadline.com/2023/03/goosebumps-author-rl-stine-edits-book-series-changes-mental-health-weight-ethnicity-references-1235279014> [27.01.2025]
- ULATOWSKI, Rachel. How Sarah J. Maas Became a Controversial Author. *The Mary Sue* [online], 24.04.2024. Available from: <https://www.themarysue.com/sarah-j-maas-controversy-explained> [27.01.2025]
- University of Cincinnati Libraries. Who Challenges Books & Why?. *University of Cincinnati: Banned Books Week* [online], 23.09.2024. Available from: <https://guides.libraries.uc.edu/c.php?g=1084786&p=7908399> [27.01.2025]
- VESPA, Jonathan. The Changing Economics and Demographics of Young Adulthood: 1975-2016. *The U.S. Census Bureau* [online], April 2017. Available from: <https://www.census.gov/library/publications/2017/demo/p20-579.html> [27.01.2025]
- WILL, Madeline. The Topics That Lead Book Ban Requests, According to School Leaders. *Education Week* [online], 14.01.2022. Available from: <https://www.edweek.org/teaching-learning/the-topics-that-lead-book-ban-requests-according-to-school-leaders/2022/01> [27.01.2025]
- YALSA. National Youth Participation Guidelines. *American Library Association* [online], 15.03.2007. Available from: <https://www.ala.org/yalsa/workingwithyalsa/committees/nationalyouth> [27.01.2025]
- ZAKIR, Scha. It’s Raining Racist Authors: Time To Get An Umbrella. *Affinity Magazine* [online], 21.02.2017. Available from: <https://affinitymagazine.us/2017/02/21/its-raining-racist-authors-time-to-get-an-umbrella> [27.01.2025]